

sukob logike i istine

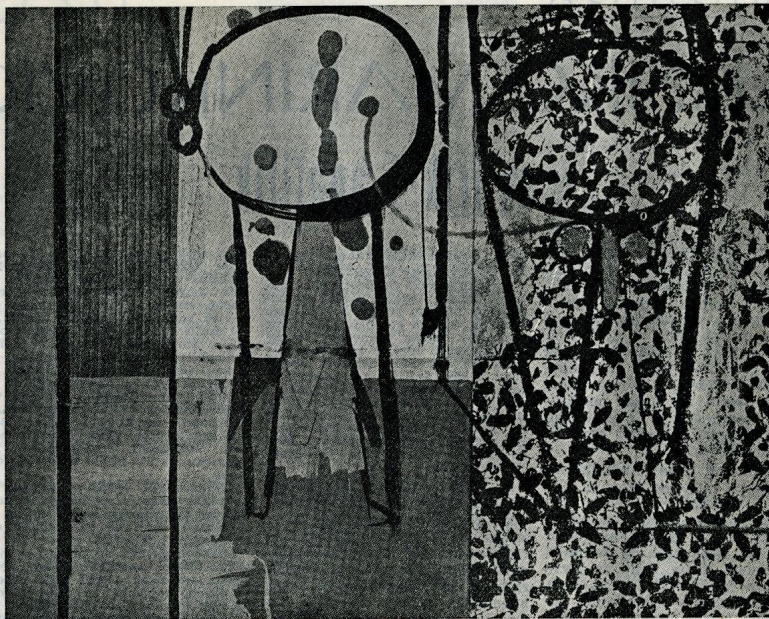
Pitanje: kuda ide savremena literatura, u ovom slučaju može se srećno zameniti pitanjem: odakle ona polazi? Letimičan pogled na modernu zapadnu literaturu, na Joneska, Sartra, Žirodua i druge (da se ograničimo na dramske) pisce, obelodanjuje ih kao neumorne, više ili manje uspеле, više ili manje dostojne interpreatore Dostojevskog. Kao renesansni skulptori iz Antike, tako mnogi današnji pisci uzimaju iz Dostojevskog seme za svoje vrtove, s tom razlikom, što su varijacije na Dostojevskog razgranate bogatije i slobodnije.

Povod ovom članku je Sartrova drama "Iza zatvorenih vrata".

U želji da dodje do one suštine koja je uzrok i srž čovekove egzistencije, u želji da otkrije najtajnije i najtešnje, najosnovnije veze među ljudima, Sartre je, putem egzistencijalističke logike, došao do jednog apstraktnog čoveka, svedenog na mržnju i nemoć. Humanost, ljudska širina, ljudska patnja, zavist, ljubav, sve ono što je kod Dostojevskog jedan kompleks, sve ono što je kod Dostojevskog čovek, što je integralno, suštinsko, neograničeno, toplo i onda kada je mrak, veliko i onda kada je zabuna, kao što je slučaj kod Raskolnikova, naprimer, sve je to, na izmišljenom plamenu pretopljeno i iskvano u mržnju i nemoć. Žozefa Garsena, Ines Serano i Estelu Rigo Sartre je poslao u pakao koji više nema klasično obeležje, koji je moderan, suprotniji, čak potpuniji, efikasniji u svojoj funkciji, pakao koji je još u Frojdu našao konture svoga oblika. To je jedna soba, oskudno nameštena, u kojoj se ništa ne može pomeriti sa mesta, osim jednog noža za sečenje hartije. Žozef, Ines i Estela, u svom posmrtnom trajanju, postali su esencijalne ličnosti, svedene na svoju suštinu, koja je, dok su oni živi, bila prikrivena onim heterogenim haosom koji jedino u životu čoveku, zahvaljujući prolaznim istinama i promeni, može da bude harmonija i homogenost. Mrtav čovek je apstrakcija, koju je Sartre inteligentno probudio. ali koju je njegova nasilna tendencija deformisala, svodeći celu sliku na jednu jedinu boju, svodeći sve, brojne bogate protivurečnosti, na protivurečnost kroja se radja između nemoći, obesti i zla. Osiromašenje Sartrovo

je, ovde, posledica toga što je on pošao od tendencije, od ideje, a ne od života. Ideji i tendenciji neosporno su prethodile analize koja su i dovele do ovakvog uopštavanja, ali je zlo bilo u tome što je to uopštavanje eliminisalo mnoge bitnosti, i što je ono što čoveka drži, kostur, svelo na jednu ili dve kosti. Što nijedna od tih kostiju nije kičma — to je možda i socijalno pitanje, ili, još određenije, pitanje socijalne psihologije, to je rezultat jednog stanja koje je nama, istina, dostupno kao apstrakcija, ali kao apstrakcija koja niukom slučaju nema pravo da se uopštava i proglašava za isključivu, čak ni kada su u pitanju ideja i tendencija.

Dakle, i pored toga što ovakvo Sartrovo uopštavanje ima poreklo u određenoj socijalnoj atmosferi koja nameće psihičke deformacije — deformacije, ako za merilo uzmemo potpunu, zdravu, otpornu ljudsku ličnost — ipak je to uopštavanje lažno, jer nigde čovek ne može da bude samo slab, ili samo zao, čak ni u ideji, čak ni u literaturi koja iz cele čovekove slike izdvaja samo one linije koje sklapaju njegov pravi oblik. Sartrova drama je veštačka tvorevina. U težnji za univerzalnom istinom, za savršenom istinom. Sartre je zaboravio presudnu vrednost *prolaznih istina*, od kojih se život i sastoji, i koje se i stapaju u neku osnovnu istinu, kao što se odvojeni potezi kičice na nekom impresionističkom platnu, gledani sa određene tačke, stapaju u melodičnu koloritnu harmoniju, čija je potpunost, u svom okviru, lepa i neosporna. I Žozef i Estela i Ines su grešnici. Sartre nam je pomogao da vidimo koliko je moderan čovek zapleten u mreži svoje senzibilitnosti i svoga nesnalaženja. Pomogao nam je da vidimo da muška tela — klasična kazna — nije efikasna kao psihičko mučenje. Ali sve to, pre njega, rekao je još Dostojevski, a ako ne Dostojevski, onda Frojdu! Sartre je samo vešto, i artistički, i filozofsko-sofistički vešto, interpretirao ono što je i samom pojavom psihooanalize prethodilo i prihvaćeno kao činjenica. Sartrov Žozef je slabiji od koga se čoveku gadi; Ines je jaka, ali bolesna i zla; Estela je slaba, bolesna i zla, ali je njena želja za zadovoljstvom čini većom i od Žoze'a i od Ines. Ako pakao već eliminiše ono što

robert motherwell

pancho villa, mrtav i živ, 1943

enrik bek

10-44036988

MAGBET NA ZEMLJI

*Sleep no more! Sleep no more!
Mecbeth murders the sleep...*

*Ne spavajte!
Ne spavajte više!
Ne spavajte nikad više, nikad više ne spavajte!
Ne spavajte više!*

*Magbet ubija vaš san,
samo ako spavate
dok Magbet zemljom jaše,
dok je Magbet u svakom zraku
i svuda Magbet.*

*Kroz vaše nozdruve usisali ste
Magbeta,
Magbet zajedljivo fučka u vašim plućima,
u komori vašeg srca bučnja surovo
Magbet.*

*Ne spavajte!
Ne spavajte više!
Ne spavajte nikad više, nikad više ne spavajte!
Ne spavajte,
ako bi ikada opet hteli da spavate!*

*Magbet prolazi obalama vaše krvi,
u njoj san dopliva do svežine,
ubija san
koji se, crven od kupke,
ispljuskuje kod nogu njegovog brata,
bez duše.*

*I krik njegovog brata uplašila
vas spavače —
i vi se budite, da nikad više ne spavate,
i uvek, uvek samo da vidite —
da vidite! ukrućenih očiju da vidite
što ne možete podneti.*

*Ah!
Ne spavajte, ne spavajte više!
Probudite se, kad tako grozno
čujete Magbeta koji u vašim srcima bučnja,
pre nego što svoje ubilačko uže gipko
oko potiljka baci
snu u toku
vaše krvi.*

*Naoružan protiv onog sna!
Sna Magbetovog,
koji će večno biti budan,
koji ne spava snom!*

*Presecite puls
da isprskate Magbeta
vašom krvi —
i tako neka se spase vaš san,*

da se vaše oči sklope.

S nemačkog preveo
Milan A. TABAKOVIĆ

Savremeni nemački pesnik Enrik Bek (Enrique Beck) živi u Bazelu. Bavi se prevodjenjem F. G. Lorke.

ben i. cuiwell

poslednji časovi, 1940

Ljubomir SIMOVIĆ